

STEPHEN FREEMAN

„Care pretutindenii ești...”

Creștinismul într-un univers cu un singur etaj

Traducere din limba engleză de
Irina-Monica Bazon

Cuvânt înainte de
† IONA
Mitropolit al Întregii Americi și al Canadei

DOXOLOGIA
Iași, 2024

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	
(† IONA, Mitropolit al Întregii Americi și al Canadei)	7
Capitolul I	
Forma universului	11
Capitolul II	
Vizitând o peșteră din Mar Saba	21
Capitolul III	
Trăim într-un Altar	37
Capitolul IV	
Dumnezeul absent	47
Capitolul V	
Ateismul creștin	59
Capitolul VI	
Forma universului cu un singur etaj	69
Capitolul VII	
Anticamera sfârșitului lumii	77
Capitolul VIII	
O cameră cu vedere	87
Capitolul IX	
Adevărul literal	97
Capitolul X	
Taina persoanelor	109
Capitolul XI	
O viață închinată lui Dumnezeu	117

Cuvânt înainte

Excelenta carte a părintelui Stephen Freeman ne vorbește despre modul cum, în societatea noastră, credința a fost compromisă de secularism. Ceea ce a fost inițial o viziune unificată despre Dumnezeu și omenire, despre divin și creat, în „universul cu un singur etaj”, a devenit o separare dualistă între Dumnezeu și viața umană, în cadrul modelului de univers „cu două etaje”, în care Dumnezeu este absent de la primul etaj, iar oamenii se întrebă dacă există Cineva acolo sus. Cartea părintelui Freeman analizează, într-un stil narativ captivant, aspectele diverse ale pierderii conștiinței prezenței lui Dumnezeu în lumea noastră. Dumnezeu nu a dispărut din lumea noastră, dar am încercat să-L exilăm la etajul al doilea.

Unul dintre principiile fundamentale pe care se bazează viziunea creștină asupra realității este că Dumnezeu este prezent pretutindeni și le umple pe toate. Acest principiu călăuzește creștinul în strădania lui esențială de a deveni realmente conștient de această Prezență și de a integra această conștientizare în fiecare aspect al vieții sale. Secularismul înseamnă compartimentarea lui Dumnezeu și a religiei și a tuturor celorlalte lucruri în sfere autonome și separate ale vieții noastre. Secularismul nu neagă existența lui Dumnezeu, ci mai degrabă afirmă că El are locul Său și nu afectează neapărat alte zone ale vieții noastre. Dar, în curând, această compartimentare

duce la excluderea totală a lui Dumnezeu, pe măsură ce ne creăm o lume în care trăim după propriile noastre raționamente. În acest mod ia ființă un fel de ateism creștin, în care ne comportăm ca și cum Dumnezeu ar fi absent, chiar inexistent. Acest tip de ateism funcțional alunecă apoi în necredință.

Adevărata sarcină a noastră, a creștinilor, este să integrăm în viața noastră și în înțelegerea noastră conștientizarea prezenței lui Dumnezeu, să depășim compartimentarea dictată de cultura noastră și să sfințim întreaga creație prin a ne aminti de Dumnezeu și de Prezența Sa. Într-adevăr, nu există nimic care să nu fie pătruns de Dumnezeu și nu putem să ne ascundem de Prezența Lui. Am putea spune că trăim în pântecul lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu S-a exclus din conștiința noastră, ci noi L-am îndepărtat și am dat uitării Prezența Sa, devenind în mod intenționat orbi față de Realitatea Însăși.

Ne confruntăm cu sarcina de a ieși din amăgirea propriei noastre autonomii și de a ne preda Celui care stăpânește peste toate. În fond, lumea compartimentată este o înșelare, și ea este propria noastră creație. Este rezultatul ascensiunii minții raționale asupra intuiției sufletești, a capului asupra inimii. Această minte rațională creează o lume confortabilă, înconjurată de granițele sigure ale propriilor noastre percepții limitate și viziuni înguste, o iluzie pe care o putem înțelege și controla, deoarece nu Dumnezeu a creat-o. Atunci când aceste granițe se năruie și pierdem controlul asupra lumii noastre iluzorii, fapt care este la fel de inevitabil ca moartea, abia atunci poate că începem să ne confruntăm cu Realitatea Însăși și cu lumea așa cum este ea. Ieșirea din iluzie este esențială, chiar dacă dureroasă. Numai atunci ne putem

elibera din înrobirea în care ne-au adus limitele percepției noastre senzoriale și ale înțelegerii raționale. Abia atunci Dumnezeu străbate până la noi și ne trezește din fantezia pe care noi înșine am creat-o.

Este foarte la modă a te declara ateu, a merge cu valul unei mișcări sau alteia populare frivole de revoltă și a adera „curajos” la viziunea egocentrică limitată, afirmată patetic de cineva. Ateismul confortabil predat în școli și universități se prăbușește în curând, iar viața fără Dumnezeu devine terifiantă. Fără credință, fără o viziune duhovnicească și fără intuiția existenței lui Dumnezeu, nu există decât disperare. Această disperare cuprinde în chingile ei societatea noastră. E posibil ca bunica să fi făcut de fapt ceea ce trebuie atunci când își târa cu greu picioarele spre biserică pentru a asista la acele predici lungi sau slujbe nesfârșite? Putem admite că propria noastră viziune asupra realității, propriul nostru mod de înțelegere poate să nu fie corect? Putem admite chiar posibilitatea existenței unei realități dincolo de ceea ce atingem și măsurăm? Credem că ne putem șterge propria conștiință punându-ne capăt zilelor, actul suprem al disperării?

Cât de tragic este faptul că versiunea populară a creștinismului propovăduiește, într-o atât de mare măsură, un mesaj secularizat! Îl menține pe Dumnezeu izolat de această lume, lăsându-L să iasă la iveală pe neașteptate din când în când în lumea noastră. Această versiune a pierdut conștiința pătrunderii materiei de harul dumnezeiesc, viziunea sacramentală asupra realității; ea susține insistent că Euharistia este doar pâine și vin, că botezul este doar o îmbăiere și că lumea funcționează independent de Dumnezeu. Ea predică un moralism despre „a fi

bun”, care duce doar la obsesia vinovăției, și apoi, când această stare devine prea greu de suportat, la lipsa rușinii. Ea predică faptul că mântuirea este dobândită printr-o simplă mărturisire și că ea constă în a merge în „rai” în loc de „iad” – nu într-o viață trăită în conlucrare cu harul dumnezeiesc, nu în sfințirea, prin prezența lui Dumnezeu, a trupului, minții și inimii, care, fiind „născute din nou din apă și din Duh” în botez, vor continua să trăiască veșnic, supraviețuind înseși morții, urmând ca ființa noastră să fie înviată.

Calea creștină, așa cum este înțeleasă în Tradiția Ortodoxă, duce către adevărata libertate, către trăirea în realitatea așa cum este, către cunoașterea Adevărului. Înțelegem că mintea noastră rațională și percepția noastră sunt limitate. Astfel, suntem liberi să stăm în tăcere în fața abisului infinit al Tainei lui Dumnezeu. Nu trebuie să-l definim; nu trebuie să-l descriem. El este pur și simplu. Sau, mai degrabă, Dumnezeu este pur și simplu. Și întreaga Creație Îi arată slava și cântă imn de laudă lui Dumnezeu. Dacă urmăm această cale, vom auzi imnul cosmic de mulțumire și vom participa și cu vocea noastră la acest imn; vom dobândi ochi cu care să vedem, simțuri pentru a gusta și mirosi și cunoașterea intuitivă că Dumnezeu este Prezent, că toate există prin El și că mântuirea noastră și viața veșnică înseamnă a fi conștienți de prezența Lui.

† IONA

Mitropolit al Întregii Americi și al Canadei (OCA)
(2008-2012)

Capitolul VII

ANTICAMERA SFÂRȘITULUI LUMII

Am avut recent ocazia să vizitez Biserica Ortodoxă „Sfânta Treime” din Parma, Ohio, aflată în afara orașului Cleveland, și am admirat iconografia ei, care este un exemplu frapant al avântului în epoca modernă în privința construirii și decorării bisericilor ortodoxe din întreaga lume. Pereții, tavanul – fiecare suprafață vizibilă a bisericii – sunt acoperite de icoane pictate, ceea ce face din întreaga clădire un manifest arhitectural și iconografic al Evangheliei lui Hristos. O trăsătură neobișnuită a iconografiei bisericii se observă într-un hol care leagă pronaosul bisericii de naos. Pe pereții holului este pictată o singură icoană, continuă, în care este înfățișat întregul conținut al Cărții Apocalipsei. A sta în acest hol înseamnă a te afla în mijlocul imaginilor extraordinare care abundă în această carte: Mielul pe Tron, cei 24 de bătrâni, fiara cu zece coarne, întreaga colecție de personaje ale Apocalipsei, împreună cu pasaje selectate din text – toate creează o experiență greu de descris. Este ca și cum ai fi citi cartea în câteva minute. Desigur, ar avea de câștigat și cel care ar privi icoana cu atenție ore întregi.

Experiența de mai sus mi-a amintit de atmosfera copilăriei mele. Protestantismul evanghelic sudic din anii

'50 și '60 era dominat de tema sfârșitului lumii. Titlurile din ziare și articolele despre evenimente din întreaga lume erau în mod constant însoțite de imagini reprezentând scene din Apocalipsa Sfântului Ioan, din cartea Profetului Daniel și din alte pasaje apocaliptice din Biblie. Faptul că, în acea perioadă, asupra lumii plana pericolul declanșării unui holocaust nuclear nu făcea decât să accentueze urgența care se simțea pentru predicare.

Cultura americană a fost mereu apocaliptică, deși ideea sfârșitului lumii care a marcat cultura noastră nu a fost întotdeauna o poveste despre un dezastru iminent. Viziunea asupra Americii ca „Pământ al Făgăduinței” este mult mai timpurie, utopică în esență și foarte atractivă în rândul unora dintre primele colonii puritane engleze. Totuși, același imbold apocaliptic către o societate mai pură a căpătat o încărcătură întunecată în urma sângerosului Război Civil din anii 1640 din Anglia, la douăzeci de ani după ce puritanii veniseră pentru prima dată în America de Nord.

Spiritul apocaliptic care a însoțit revoluțiile de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (atât în America, cât și în Franța) a îmbrăcat forme mai religioase în anii 1830 și '40. Grupuri religioase apocaliptice au început să se răspândească în diferite zone ale țării, de la mormoni la milleriti, aceștia din urmă adunându-se în mod frecvent pe vârfurile munților pentru a aștepta a Doua Venire prezisă a lui Hristos.

Fără a face o incursiune în întreaga istorie a interpretării Bibliei realizată de [John] Darby, interpretare care stă la baza dispensaționalismului de astăzi și care

a creat inițial condițiile pentru așteptarea populară a revenirii iminente a lui Hristos, putem spune că o mare parte a protestantismului evanghelic modern ar fi de nerecunoscut fără combinația strânsă, care îi e caracteristică, între profeția biblică și comentariul geopolitic.

Există o trăsătură comună a utilizărilor moderne ale apocalipticului: faptul că el este conceput în mod liniar. Forma universului nu constă doar în modul în care înțelegem obiectele și locurile din jurul nostru, ci și în modul cum raportăm aceste lucruri la timp. Felul cum înțelegem timpul depinde semnificativ de viziunea noastră asupra naturii adevărului. De asemenea, determină în mod semnificativ natura credinței creștine.

Spunând că viziunea creștină modernă asupra apocalipticului este una liniară, mă refer la faptul că, în esență, acesta este conceput ca o serie de evenimente petrecute de-a lungul unei linii temporale a istoriei, în mod similar cu alte evenimente ce s-au succedat în cadrul aceleiași linii temporale. Acele evenimente considerate apocaliptice diferă doar prin faptul că se petrec la sfârșitul acelei cronologii. Această viziune este o îndepărtare radicală față de înțelegerea creștin-ortodoxă specifică Tradiției – o îndepărtare care denaturează în mod grav natura credinței creștine.

Istoria, concepută într-un mod pur liniar, se încadrează în concepția literală asupra universului secular. Evenimentele se petrec în mod succesiv, fiecare eveniment făcând loc următorului. Ceea ce se află în trecut nu ne este accesibil decât prin cercetare istorică, teorie și presupuneri. Viitorul nu s-a petrecut încă și, prin urmare,

nu are nicio legătură în mod particular cu prezentul sau trecutul. Concepția liniară, în special prin viziunea ne-schimbătoare asupra evenimentelor istorice, definește adevărul ca fiind determinat de evenimentele din trecut. Astfel, întrebarea „Ce este adevărat?” se traduce în general prin „Ce s-a întâmplat, de fapt?”.

Această captivitate în istorie a gândirii creștine a permis doar două opțiuni: fundamentalismul și revizionismul liberal. Putem să îi atribuim un caracter dogmatic istoriei și să susținem că tot ce se întâmplă în istorie se petrece exact așa cum este consemnat în Biblie – și, astfel, Biblia este adevărată. Sau putem susține că istoria poate fi cercetată și interpretată neținând cont de Biblie (ceea ce dă naștere, în general, unei interpretări marcate de normele culturale actuale dominante). În ambele cazuri, credința creștină este subjugată unei concepții asupra istoriei care rezultă inevitabil fie în lipsă de onestitate intelectuală, fie în fideism simplist, sau care sacrifică fiecare normă și doctrină creștină în favoarea capriciilor oricăror teorii la modă în domeniul cercetării. Niciuna dintre aceste variante nu este compatibilă cu înțelegerea timpului în Tradiția ortodoxă.

În Cartea Apocalipsei, Hristos afirmă în patru locuri că: „Eu sunt Alfa și Omega.” Această afirmație, în forma ei completă, se întâlnește în Apocalipsa 1, 8: „Eu sunt Alfa și Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Atotțiitorul.”

Într-un anumit sens, este o repetare a afirmării Numelui Sfânt descoperit lui Moise: „Eu sunt Cel ce sunt”. Afirmația „EU SUNT” din Vechiul Testament este repetată de nenumărate ori în Evanghelia Sfântului Ioan ca

o reiterare deliberată a Numelui divin. În iconografia Bisericii Răsăritene, Hristos este identificat prin cuvintele grecești *ho ōn*, constituind a doua parte a expresiei „Eu sunt Cel ce sunt” din traducerea grecească a textului ebraic.

În revelarea Numelui Sfânt către Moise, este folosit timpul prezent, iar sensul deplin al acestui timp este evidențiat în citatul Sfântului Ioan: „[Eu sunt] Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine [...]” Aici nu se afirmă că Dumnezeu a fost, iar acum nu mai este, că El este și că, într-o bună zi, va fi prezent din nou. Mai curând, este a proclamare a Dumnezeului tuturor timpurilor, Care veșnic este, veșnic a fost și veșnic va fi.

În cadrul afirmării creștine a Evangheliei, această relație a lui Dumnezeu cu timpul ia o formă specială. Ea este descrisă ca fiind o relație eshatologică. *Eshaton* este cuvântul grecesc pentru „sfârșit”, iar *eshatologia* înseamnă „studierea celor de pe urmă”. În Tradiția ortodoxă, viziunea asupra lucrurilor de pe urmă nu are un caracter liniar. Nu se referă la lucruri care se vor întâmpla în mod necesar la sfârșitul a toate. Mai curând, Hristos Însuși este Eshatonul (cf. Apocalipsa 1, 17). Cel care este sfârșitul tuturor lucrurilor este și Cel care a fost înainte de începutul lumii, și, totodată, Cel care a trăit printre noi, a fost răstignit în timp și a înviat din morți. Oriunde este El, Sfârșitul a venit.

În învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii, această eshatologie are un rol și un caracter speciale. Atât Sfântul Ambrozio în Apus, cât și Sfântul Maxim Mărturisitorul în Răsărit au afirmat că adevărul se află în Eshaton (Sfârșitul – Hristos Însuși), în timp ce Noul Testament este